

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ОХОРОНИ Й ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

PECULIARITIES OF THE PROCESS OF IMPROVING THE QUALIFICATION OF TEACHERS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION IN THE FIELD OF PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY

У статті проаналізовано сучасні тенденції процесу підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти в умовах диверсифікації освітніх послуг після оновлення законодавства в освітній сфері. Приділено увагу особливостям підвищення кваліфікації педагогічних працівників у галузі охорони і захисту прав інтелектуальної власності для формування професійно значущої компетентності. Доведено необхідність формування компетентності у галузі охорони і захисту прав інтелектуальної власності, що дасть змогу вчителю вести професійну діяльність на високому рівні з дотриманням норм чинного законодавства стосовно охорони авторських та суміжних прав, забезпечувати дотримання норм академічної доброчесності під час освітнього процесу й охороняти авторські права на результати власної творчої діяльності та дослідницької діяльності учнів. Наведено концептуальну модель підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти у галузі інтелектуальної власності з урахуванням сучасних освітніх викликів, вимог суспільства до професійного рівня вчителя та модульного принципу побудови планів підвищення кваліфікації. Висвітлено можливі шляхи підвищення кваліфікації вчителів у галузі інтелектуальної власності. Виявлено, що мобільність учителів стосовно вибору змістовного наповнення планів та вибору установ підвищення кваліфікації дає змогу раціонально розподілити час для заповнення прогалів у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в закладі середньої освіти. Обґрунтовано застосування технологічного підходу до підвищення кваліфікації в окресленій галузі та наведено «Технологію формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів в процесі підвищення кваліфікації». Установлено, що для ведення ефективної педагогічної діяльності необхідно формувати професійно значущу компетентність у галузі охорони і захисту прав інтелектуальної власності протягом усього професійного розвитку педагога, що дає змогу вчителю поступово підвищувати рівень володіння компетентністю у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, інтелектуальна власність, загальна

середня освіта, заклад загальної середньої освіти, працівник закладу загальної середньої освіти.

The article analyzes the current trends in the process of professional development of teachers of general secondary education in terms of diversification of educational services after the update of legislation in the field of education. Attention is paid to the peculiarities of professional development of pedagogical workers in the field of protection and enforcement of intellectual property rights for the formation of professionally significant competence. The need for the formation of competence in the field of protection and enforcement of intellectual property rights, which will allow teachers to conduct professional activities at a high level in compliance with current legislation on copyright and related rights, ensure compliance with academic integrity during the educational process and protect copyright creative activity and research activity of students. A conceptual model of in-service training of teachers of general secondary education institutions in the field of intellectual property is presented, taking into account modern educational challenges, society's requirements for the professional level of teachers and the modular principle of in-service training plans. Possible ways to improve the skills of teachers in the field of intellectual property are highlighted. It was found that the mobility of teachers in choosing the content of plans and the choice of training institutions allows you to rationally allocate time to fill gaps in the protection and enforcement of intellectual property rights in secondary education. The application of the technological approach to professional development in the outlined field is substantiated and the "Technology of formation of competence in the field of protection and protection of intellectual property rights of teachers in the process of professional development" is given. It is established that for effective pedagogical activity it is necessary to form professionally significant competence in the field of protection and protection of intellectual property rights throughout the professional development of teachers, which allows teachers to gradually increase the level of competence in protection and protection of intellectual property rights.

Key words: advanced training, intellectual property, general secondary education, general secondary education institution, employee of general secondary education institution.

УДК 371.142

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.47>

Кравчук Н.Л.,

аспірантка кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії

Постановка проблеми в загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку система загальної середньої освіти України потребує постійного оновлення методів, прийомів, підходів, засобів та технологій для забезпечення якісного навчання здобувачів освіти. Така тенденція спричиняє потребу суспільства в учителях, які можуть задовольняти

вимоги ринку освітніх послуг, уміють взаємодіяти з різними групами учнів, є конкурентоспроможними та можуть творчо підходити до здійснення викладацької діяльності. Сучасні вчителі повинні під час своєї професійної та дослідницької діяльності розробляти інтелектуальні продукти, що підпадають під охорону та захист авторських прав згідно

з чинним законодавством. Проте спроможність педагогічних працівників ланки загальної середньої освіти здійснювати правовий захист результатів власної творчої праці знаходиться на низькому рівні. Це зумовлено прогалинами чинного законодавства у галузі інтелектуальної власності, низьким рівнем правової культури суспільства, відсутністю зацікавленості вчительської спільноти у здійсненні захисту та охорони авторських і суміжних прав тощо.

Упровадження концепції «Нова українська школа», прийняття законів України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII та «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-IX., Наказу МОНУ «Концепція розвитку педагогічної освіти» від 16 липня 2018 р. № 776, постанов Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21.08.2019 № 800 та «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 27.12.2019 № 1133 поставило на порядок денний питання стосовно рівня професійної майстерності вчителя закладу загальної середньої освіти та його професійної перепідготовки згідно з нагальними потребами суспільства. Окреслені нормативні акти висунули низку вимог стосовно введення інновацій в освітній процес шляхом створення оригінальних розробок, створення інтелектуального продукту як результату підвищення кваліфікації, ведення професійної діяльності на засадах академічної доброчесності, але пояснення, як задовольнити вимоги, висунуті у законодавчих актах, відсутні. Тобто актуальним став пошук шляхів вирішення питання невідповідності сучасного стану розвитку системи педагогічної освіти та потреби суспільства у висококваліфікованих педагогічних кадрах, що повинно вирішуватися під час проходження вчителями підвищення кваліфікації, у тому числі й у галузі охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання підвищення кваліфікації вчителів висвітлено в роботах Н. Білик, Н. Євтушенко, В. Луначека, С. Пакуліна, В. Швидуна, В. Сидоренко, І. Смагіна та ін.

Зокрема, Н. Євтушенко зазначив, що гуманізація освітнього процесу повинна бути провідною ідеєю підвищення кваліфікації вчителя, за мету означеного процесу автор вважає створення педагогічних умов для «виконання замовлення суспільства на рівень та якість підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів» [3, с. 35].

Н. Білик висловила стосовно спрямованості підвищення кваліфікації в Україні на здобуття додаткових професійних знань, умінь та навичок із базового предмету та вдосконалення певних професійних якостей учителя. Авторка акцентує увагу

на необхідності посилення зв'язків між роботою закладів післядипломної освіти та нагальними потребами суспільства у кваліфікованих педагогічних кадрах [1].

Необхідність переходу системи підвищення кваліфікації педагогів до єдиного механізму переорієнтації вчителів стосовно системи ціннісних орієнтирів, змісту та форм навчання висвітлено в роботі В. Швидуна [16].

В. Луначек зазначає, що в нових умовах диверсифікації освітніх послуг із підвищення кваліфікації повільно розвивається методологія процесу пізнання. Це відбувається через неготовність ЗВО, що здійснюють підвищення кваліфікації педагогів, до активних змін у системі післядипломної освіти; утрату інститутами післядипломної педагогічної освіти частини слухачів модулів підвищення кваліфікації; відсутність наукового потенціалу у інших суб'єктів підвищення кваліфікації для розроблення нових алгоритмів та моделей підвищення кваліфікації педагогів; неспроможність керівників ЗЗСО оцінити результати підвищення кваліфікації педагогічних працівників [9].

У роботі І. Смагіна увага приділяється підходам до визначення якості надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації. Автор указує, що критерії якості підвищення кваліфікації можуть бути визначені на основі нормативно-правової бази або безпосередньо особою, яка отримує освітні послуги, на основі власних вражень від роботи їх надавача. У цьому контексті виникає проблема нерівності умов визнання результатів підвищення кваліфікації на основі ліцензування, під час акредитації освітньої програми, на підставі рішення педагогічної ради закладу освіти [15].

Окремо необхідно звернути увагу на колективну монографію «Компетентнісний вимір професійного розвитку працівників освіти у сфері інтелектуальної власності», автори якої опрацювали окремі теоретико-методичні аспекти підвищення кваліфікації працівників освітньої сфери у галузі інтелектуальної власності, акцентували увагу на дотриманні норм академічної доброчесності під час освітнього процесу в ЗСО та обґрунтували необхідність підвищення кваліфікації вчителів у галузі інтелектуальної власності. В окресленій монографії представлено результати наших попередніх досліджень стосовно питань захисту об'єктів інтелектуальної власності в ЗЗСО та академічній доброчесності як складовій частині внутрішнього забезпечення якості освіти в ЗЗСО [4, с. 136–146, 173–182].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти в галузі інтелектуальної власності довгий час не було пріоритетним напрямом через відсутність інтересу педагогічних працівників до планів

даного спрямування. З оновленням законодавства питання охорони і захисту прав інтелектуальної власності в закладах загальної середньої освіти стають усе більш актуальними, що зумовлює необхідність теоретико-методологічного обґрунтування процесу підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО в окресленій галузі.

Мета статті. Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей процесу підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 59 Закону України «Про освіту» та ст. 54 Закону України «Про повну загальну середню освіту», професійний розвиток педагогів включає у себе постійну самоосвіту та самовдосконалення, участь у програмах підвищення кваліфікації та інші форми діяльності, що спрямовані на професійне зростання. Підвищення кваліфікації є необхідним під час подальшої атестації педагога (присудження звання або категорії) та враховується під час конкурсного відбору на посаду науково-педагогічних працівників.

Процес підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО має декілька організаційних етапів, а саме:

- 1) обговорення можливих видів і форм підвищення кваліфікації;
- 2) оголошення атестаційною комісією закладу середньої освіти мінімальної кількості годин підвищення кваліфікації, які необхідно набрати вчителям протягом року;
- 3) визначення особистої траєкторії підвищення кваліфікації для кожного вчителя;
- 4) формування та затвердження педагогічною радою закладу середньої освіти щорічного плану підвищення кваліфікації;
- 5) проходження педагогічними працівниками підвищення кваліфікації у зручній формі;
- 6) надання вчителями сертифікатів про проходження підвищення кваліфікації атестаційній комісії ЗЗСО [2; 13].

Згідно із Законом України «Про освіту» та Постановою КМУ від 21.08.2019 № 800, у процесі підвищення кваліфікації вчитель повинен прослухати за накопичувальною системою протягом п'яти років не менше 150 годин із предмету, який він викладає, і курсів, що мають впливати на формування його професійної компетентності. Основна кількість педагогічних працівників проходить підвищення кваліфікації на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти за класичною схемою, у навчальних планах яких не передбачено висвітлення тем із захисту інтелектуальної власності працівників загальної середньої освіти [2; 9; 10; 13].

Питання формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної влас-

ності шляхом підвищення кваліфікації актуалізували ст. 42 Закону України «Про освіту», де однією з норм академічної доброчесності в закладі освіти є дотримання законодавства у сфері інтелектуальної власності, і Наказ МОНУ від 15.01.2018 № 36 «Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти», де вказано, що підвищення кваліфікації вчителів передбачає такий складник, як «захист авторських розробок ... видача документів», але конкретний опис передбачуваних результатів навчання відсутній [10; 12; 13].

Наголосимо, що носіями інформації щодо механізмів захисту прав інтелектуальної власності є не дуже численні кафедри вищих навчальних закладів різного спрямування, а саме: кафедра інтелектуальної власності Інституту права Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка (2013 р.), кафедра інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського інституту інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА» (2010 р.), Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, кафедра інформаційного права та інтелектуальної власності Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського (2013 р.), кафедра інтелектуальної власності та управління проектами Національної металургійної академії України (2018 р.), кафедра інформатики та інтелектуальної власності НТУ «ХПІ» (1999 р.), кафедра економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Поліського національного університету (2001 р.), кафедра креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії (1998 р.), кафедра інтелектуальної власності Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (2006 р.). Не всі зазначені кафедри працюють з учителями, а ті, що мають плани з підвищення кваліфікації для педагогів закладів середньої освіти, не можуть охопити всю вчительську спільноту України, що свідчить про дефіцит фахівців відповідного спрямування. Зокрема, досвід кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності УІПА вказує на наявність проблем із масовим охопленням педагогічних працівників і керівників освіти в роботі за зазначеним напрямом, що призвело до висновку щодо необхідності підготовки тренерів для кожного районного управління освіти за спеціальною програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері інтелектуальної власності.

Підвищення кваліфікації у галузі інтелектуальної власності доцільно представити у вигляді концептуальної моделі, представленої на рис. 1.

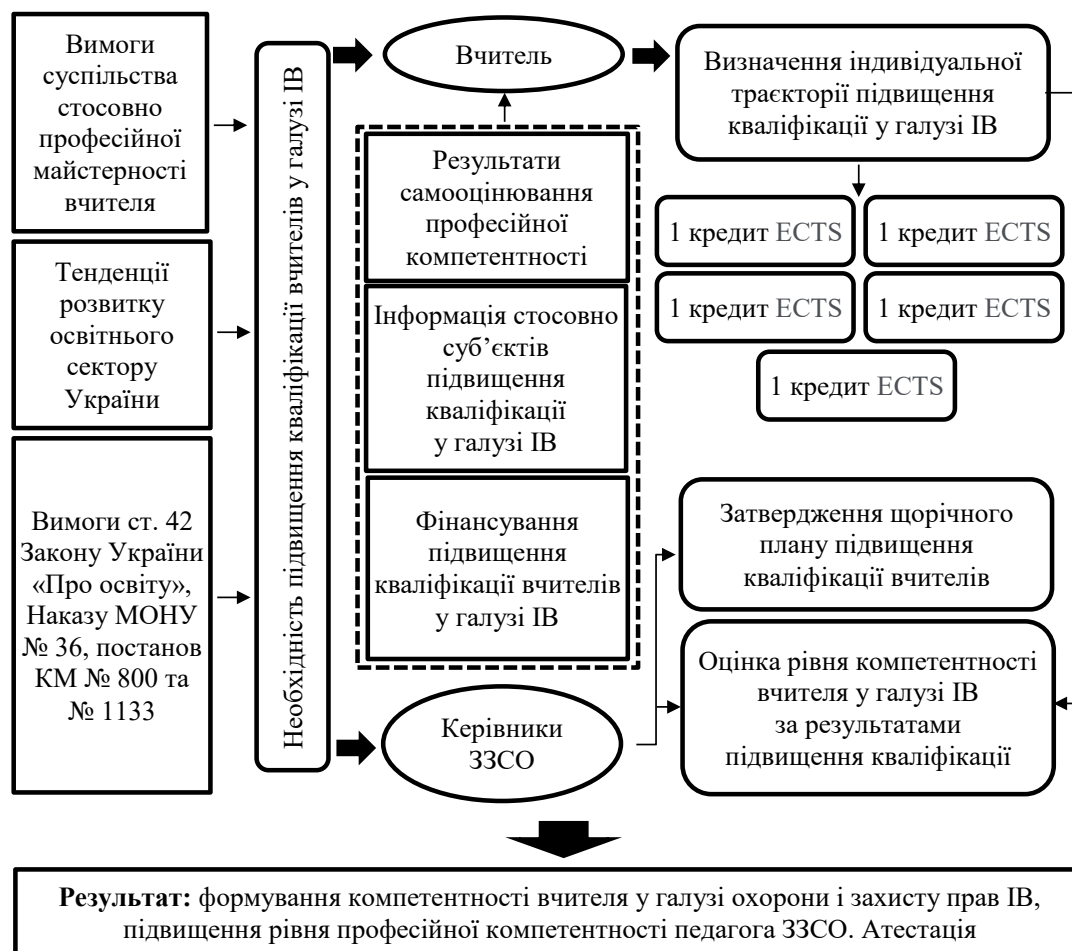

Рис. 1. Концептуальна модель підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО у галузі інтелектуальної власності

Під час її побудови було приділено увагу потребам суспільства у кваліфікованих педагогах, вимогам чинного законодавства стосовно необхідності створення інтелектуальних продуктів під час підвищення кваліфікації та дотримання норм академічної доброчесності під час освітнього процесу (одним із пунктів ст. 42 Закону України «Про освіту» є дотримання законодавства у сфері інтелектуальної власності). Ураховано модульний принцип підвищення кваліфікації, що дає змогу будувати плани, спираючись на особисті потреби кожного вчителя.

За наведеною моделлю підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО у галузі інтелектуальної власності може відбуватися різними шляхами, а саме:

- 1) шляхом додавання коротких змістовних модулів з актуальних питань охорони і захисту прав ІВ у діючі навчальні плани з підвищення кваліфікації;
- 2) шляхом проведення виїзних спецкурсів у закладах середньої освіти;
- 3) шляхом проходження повноцінного підвищення кваліфікації тривалістю 150 годин [8]. Така мобільність у виборі шляху підвищення кваліфікації у галузі ІВ дає змогу вчителю вибрати тільки ті

змістовні блоки, які йому знадобляться у подальшій професійній діяльності, та більш раціонально розподілити час, який відведено на підвищення кваліфікації.

Педагогічні працівники ЗЗСО в умовах диверсифікації освітніх послуг після 2017 р. можуть підвищувати кваліфікацію у закладах вищої освіти, інститутах післядипломної освіти, у закладах, які мають ліцензію на проведення підвищення кваліфікації або акредитовану навчальну програму, інших освітніх установах або на онлайн-платформах (таке підвищення кваліфікації може бути затверджене рішенням педагогічної ради). Така ситуація спрощує формування індивідуальної освітньої траєкторії вчителя та дає змогу розширити коло професійних інтересів учительського загалу, що сприяє виникненню зацікавленості у формуванні компетентності у галузі охорони і захисту прав ІВ як нагальної потреби інформаційного суспільства.

Як ми зазначали у наших попередніх роботах для успішного підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО у галузі охорони і захисту прав інтелектуальної власності доцільно застосовувати технологічний підхід для формування професійно важливої

компетентності у галузі ІВ. Він полягає у побудові зв'язків між навчанням і конкретно професійною діяльністю з урахуванням мети, мотивації та потреб кожного окремого вчителя. Позитивною рисою його застосування для організації підвищення кваліфікації у галузі охорони і захисту прав ІВ є його послідовність, тобто наявність системи чітко визначених кроків, які ведуть до досягнення кінцевої мети навчання.

Нами було розроблено та теоретично обґрунтовано «Технологію формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів у процесі підвищення кваліфікації», яка спрямована на:

1) формування у вчителя сукупності знань стосовно нормативно-правового забезпечення у сфері ІВ, джерел виникнення прав інтелектуальної власності, системи інтелектуальної власності України, міжнародного співробітництва у галузі ІВ, об'єктів ІВ у школі, видів охоронних документів на об'єкти ІВ, дотримання норм академічної доброчесності під час навчального процесу;

2) формування вміння та навичок з оформлення охоронних документів на власні інтелектуальні твори і результати креативної діяльності обдарованих учнів та здійснення судового захисту власних авторських прав;

3) зміну сприйняття результатів творчої діяльності вчителя як економічного продукту, який може приносити певну користь і є об'єктом охорони та захисту права інтелектуальної власності;

4) формування розуміння сутності і процедури трансферу технологій в освіті, необхідності його здійснення;

5) забезпечення дотримання норм та правил академічної доброчесності під час ведення викладацької діяльності;

6) розуміння сутності інтелектуального продукту в системі освіти, необхідності його створення та управління результатами творчої діяльності вчителів ЗСО [6; 7].

Вище наведена технологія дає змогу сформувати професійно значущу компетентність у сфері охорони і захисту прав ІВ, яка необхідна для забезпечення дотримання норм академічної доброчесності під час освітнього процесу та комерціалізації результатів інноваційної діяльності вчителів та учнів.

Необхідно визначити, на якому етапі професійного розвитку педагога доцільно формувати компетентність у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Формування професійних компетентностей педагога починається після вибору предметної галузі під час навчання у профільному ЗВО або коледжі. Перші професійно значущі знання та вміння вчитель отримує під час проходження педагогічної практики, де остаточно визначається з напрямом майбутньої професійної діяльності. Далі відбувається поступовий професійний розвиток учителя за схемою, представленою на рис. 2.

Формування професійних компетентностей учителя відбувається паралельно з процесом навчання впродовж життя, постійним підвищенням кваліфікації та проходженням атестації, щоб довести відповідність рівня професійної майстерності займаній посаді та наявній кваліфікаційній категорії. Фактично під час підготовки молодого

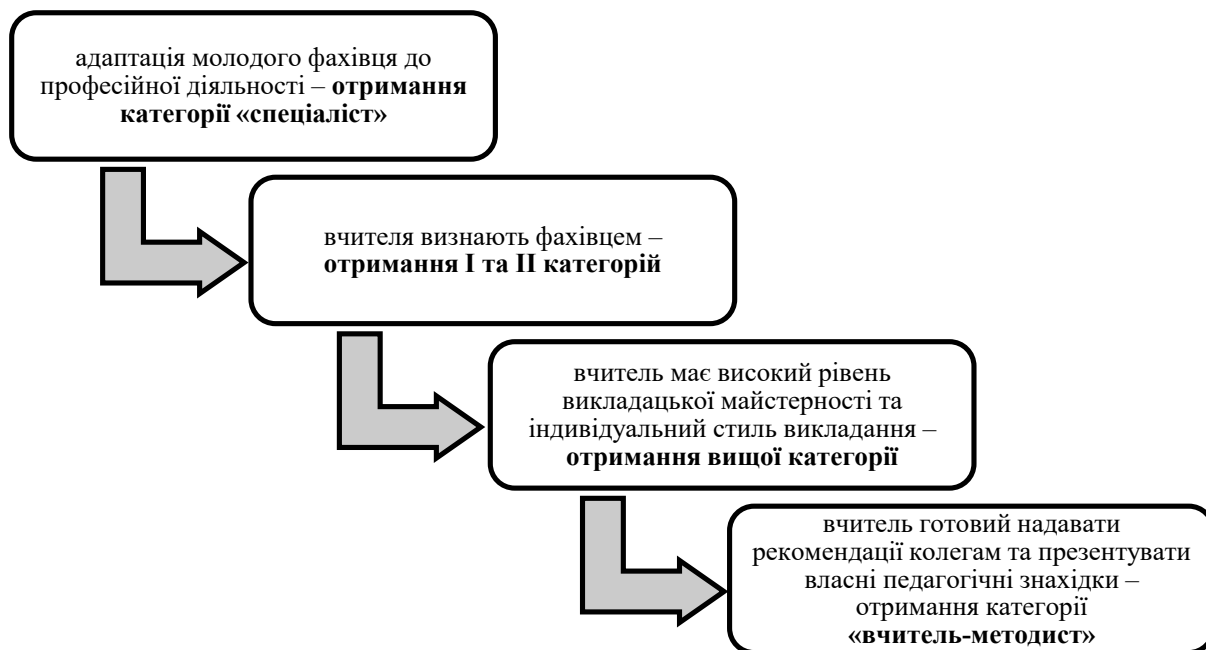

Рис. 2. Професійний розвиток учителя

вчителя необхідно сформувати початкове розуміння функціонування системи інтелектуальної власності України та звернути особливу увагу на проблемні питання ІВ в освіті. Під час набуття молодим учителем певного педагогічного стажу та професійного досвіду потрібно поглиблювати знання стосовно об'єктів інтелектуальної власності в ЗСО, управління ними, питань дотримання норм академічної доброчесності, трансферу освітніх технологій та ін.

Висновки. У процесі нашого дослідження було визначено закономірності процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО у сфері охорони і захисту прав ІВ:

1) ефективність процесу підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО в Україні згідно із сучасними тенденціями розвитку освітнього сектору залежить від сформованості окремих професійно значущих компетентностей;

2) ефективність процесу підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності визначається коректним застосуванням компетентісного та технологічного підходів для забезпечення комплексності навчання;

3) результативність процесу підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО залежить від змістовного наповнення окремих планів підвищення кваліфікації та кількості годин, які на них відведені;

4) ґрунтовно розроблена педагогічна технологія забезпечує досягнення високих результатів після проходження планів підвищення кваліфікації вчителями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білик Н.І. Підвищення кваліфікації як механізм неперервного розвитку професійної мобільності вчителя. URL: <https://www.unesco-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/16/15> (дата звернення: 26.02.2021).

2. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів від 21 серпня 2019 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#n114> (дата звернення: 04.02.2021).

3. Євтушенко Н.В. Цілі та завдання підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів в умовах реформування освіти України. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. № VI(72). Issue 174. С. 35–38.

4. Компетентнісний вимір професійного розвитку працівників освіти у сфері інтелектуальної власності : монографія / В.Е. Лунячек та ін. ; за заг. ред. В.Е. Лунячека. Харків : Оберіг, 2020. 368 с.

5. Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні : Наказ МОНУ від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 04.08.2020).

6. Кравчук Н.Л. Реалізація технологічного підходу до підвищення кваліфікації вчителів у галузі інтелектуальної власності. *Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції* : матеріали міжнародної наукової конференції, 4 грудня 2020 р. Чернівці : МЦНД, 2020. Т. 4. С. 62–63.

7. Кравчук Н.Л. Технологія формування компетентності у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності вчителів у процесі підвищення кваліфікації. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 26. С. 125–137.

8. Лунячек В.Е., Рубан Н.П. Формування у працівників закладів загальної середньої освіти в процесі підвищення кваліфікації компетентності щодо захисту прав з інтелектуальної власності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2019. № 63. С. 16–28.

9. Лунячек В.Е. Моделі та алгоритми підвищення кваліфікації працівників освіти в умовах диверсифікації освітніх послуг. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2020. № 66. С. 5–20. URL: <http://repo.uira.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6309/1/3.pdf> (дата звернення: 20.03.2021).

10. Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчителю? *Результати дослідження сфери підвищення кваліфікації й сертифікації у рамках спільної ініціативи руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки України* / О. Елькін та ін. Харків : Дім Реклами, 2019. 120 с.

11. Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів від 27 грудня 2019 р. № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.08.2020).

12. Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 15 грудня 2018 р. № 36. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/01/16/nakaz-mon-vid-15-01-2018-36-pro-zatverdzhennya-typovoji-osvitnoji-prohramy-orhaniza-tsiji-i-provedennya-pidvyschennya-kvalifikatsiji-pedahohichnyh-pratsivnykiv-zakladamy-pislyadyplomnoji-pedahohichn/> (дата звернення: 25.02.2021).

13. Про освіту : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.08.2020).

14. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/463-20#Text> (дата звернення: 04.08.2020).

15. Смагін І.І. Якість освітніх послуг з підвищення кваліфікації: визначення поняття з позицій діяльнісно-функціонального підходу. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Вип. 2(47). С. 171–175.

16. Швидун В.М. Управління післядипломною педагогічною освітою як складовою освіти в Україні. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3(99). С. 48–51.